

Problém kúpnej sily peňazí a jej objektivizácie Mises-Rothbard-ovou vetvou rakúskej ekonomickej školy alebo prečo Bitcoin nie je a ani nebude peniazmi

Problém kúpnej sily peňazí je často zľahčovaný a pri diskusiách o kúpnej sile sa stretávam s vysokou mierou nepochopenia problému. A to hlavne zo strany nadšencov Bitcoinu, ktorí zastávajú názor, že sa Bitcoin môže niekedy stať peniazmi. Ich presvedčenie vychádza väčšinou buď z ekonomicky naivnej predstavy toho, že keďže sa dá prostredníctvom Bitcoinu previesť ekonomická hodnota vyjadrená v menách (napr. USD), tak Bitcoin musí byť peniazmi. Predmetné presvedčenie je však založené aj na sofistikovanejšej argumentácii – premisách tzv. Mises – Rothbardovej vetvy Rakúskej ekonomickej školy. K vetve možno priradiť aj ďalších autorov, ako sú W. Block, H.H. Hoppe, J.G. Hülsmann, B. Murphy, či J.T. Salerno. Táto vetva rakúskych ekonómov tvrdí, že ideálna peňažná zásoba by mala byť stála = rigidná, t.j. že každé pridanie novej peňažnej jednotky do obehu je distorzné. Bitcoin vzhľadom na jeho vlastnosti by sa teda mohol stať ideálnymi peniazmi. Tvrdím však, že ideál rigidnosti monetárnej zásoby je ekonomickým omylom tejto vetvy rakúskej školy. A to by som rád preukázal.

Cieľom článku je popísať, o čom je problém kúpnej sily peňazí, nazrieť na vysvetlenie kúpnej sily zo strany Mises-Rothbardovej vetvy, poukázať na ich nelogické tvrdenia, následne ukázať alternatívne riešenie problému (v kontexte iných premís rakúskej školy) a opätovne konštatovať na základe vznesených argumentov, že Bitcoin, ako nové digitálne krypto-aktívum nebude nikdy preferovaný ľuďmi ako peniaze.

Problém kúpnej sily peňazí

Tento problém nie je novým problémom. Mises s Rothbardom ako aj ďalší autori pred nimi si ho veľmi dobre uvedomovali. O čo teda ide? Ide o to, prečo dopytujeme a používame pri výmene statkov peniaze a nie banány. A je zjavné, že peniaze dopytujeme, chceme a využívame. Čo je teda kúpna sila? Ak sa napr. Bitcoinový nadšenec pozerá na volatilitu Bitcoinu v USD, tak vidí, že cena Bitcoinu klesá a stúpa. Ak by sme sa pozreli na problém opačne vidíme, že rovnako cena USD klesá alebo stúpa v Bitcoine. V čom je však rozdiel? V tom, že USD nemá cenu vyjadrenú len v Bitcoine. 1 USD stojí zároveň aj 1/1220 unce zlata, zároveň 1/5 000 nejakého obyčajného auta, zároveň 1 rožok, či kávu a vlastne USD má miliardy všelijakých cien. Hovoríme, že cena USD je teda obrátená celá (!) cenová hladina v USD vyjadrovaná. Z hľadiska ostatných statkov je vlastne USD absolútne volatilný - mení svoju cenu vyjadrenú v iných konkrétnych statkoch v princípe neustále. Rozdiel oproti vyjadreniu ceny napr. Bitcoinu v USD a vyjadrením kúpnej sily USD by mal byť teda zrejmý. Z hľadiska kúpnej sily USD sa jedná o celú cenovú hladinu. Ako však túto kúpnu silu vysvetlíme? Prečo meníme USD (menu) či kedysi zlato (peniaze) za iné statky? Prečo ich dopytujeme?

To sa zdá ako triviálny problém, poviete si. Peniaze/menu predsa dopytujeme preto, lebo ich vieme vymeniť za čokoľvek iné. Správne. Ale prečo ich vieme vymeniť za čokoľvek iné? Nuž preto lebo majú svoju kúpnu silu. No, ale tú chceme práve vysvetliť! Stojíme teda pred tzv. *petito principii error*; argumentom v kruhu. Ten je inak prítomný v každom axiomatickom systéme, pretože každá argumentácia vychádza z nejakých axiém. Azda najvypuklejšie sa problém prejavuje pri vysvetľovaní jazyka a myslenia. A to preto, že jedine jazyk a myslenie na vysvetlenie jazyka a myslenia môžeme použiť. A nie je to inak ani v ekonómii peňazí a peňažnosti. Peniaze sú totižto základným ekonomických fenoménom, v ktorom ekonomicky „premýšľame“. Preto je ho ťažké vysvetliť.

Vysvetlenie kúpnej sily Rakúskou školou

Rakúska škola vysvetľuje nadobudnutie kúpnej sily peňazí v stručnosti nasledovne. Statkom pripisujeme najprv tzv. *use value*. To značí, že keďže napr. voda uhasí smäd a smäd je vnímaný ako urgentná potreba, ľudia pripisujú vode v kontexte vnímanej urgencie potreby, hodnotu v zmysle uhasenia smädu. Vodu napr. preferujeme pred mäsom. Statkom však pripisujeme i tzv. *exchange value*. Ak vnímane urgentnú potrebu smädu, pričom vlastním hrušku, tak v prípade, že existuje niekto, kto vlastní vodu a chce moju hrušku, viem hrušku vymeniť za vodu (a naopak z hľadiska druhého). Hruške teda pripisujem *exchange value*. Tú odvodzuje rakúska teória teda od toho, že chce niekto druhý hrušku zjednodušene zjesť. Preto ju vymením (za mnou dopytovanú vodu), čím získava hruška svoju *exchange value*.

Ako je to však s peniazmi? Peniaze nedopytujeme preto, že im pripisujeme *use value*. Dopytujeme ich preto, že ich vieme vymeniť. To značí, že moju hrušku vymením za peniaze a kúpim si vodu. Rakúska teória tvrdí, že peniaze majú len *exchange value*. A práve tu vzniká problém. Ako vysvetliť *exchange value* statku, pri ktorom nevnímame jeho *use value*, resp. pre jeho *use value* ho nedopytujeme v kontexte peňazí? Prečo teda dopytujeme peniaze ako také? Prečo je to také jednoduché a zároveň komplikované, že hrušku mením za peniaze a tie za vodu. Je jasné, že peniaze riešia praktický problém tzv. *coincidence of wants*. Praktické použitie však neodpovedá stále na otázku, akým spôsobom im ľudia pripisujú ich kúpnu silu. Problém uvádza Mises nasledovným spôsobom:

„The central element in the economic problem of money is the objective exchange value of money, popularly called its purchasing power. This is the necessary starting point of all discussion; for it is only in connection with its objective exchange value that those peculiar properties of money that have differentiated it from commodities are conspicuous.“

...

„In the case of money, subjective use-value and subjective exchange value coincide. Both are derived from objective exchange value, for money has no utility other than that arising from the possibility of obtaining other economic goods in exchange for it.“

...

„The objective exchange value of goods is their objective significance in exchange, or, in other words, their capacity in given circumstances to procure a specific quantity of other goods as an equivalent in exchange.“

(Mises, L. The Theory of Money and Credit. str.60-63.)

Objektívna *exchange value* peňazí je ich cena. Veľmi jasne a stručne to pomenoval Rothbard, ktorý tvrdí, že peniaze bez toho, aby sme predpokladali, že majú svoju cenu, t.j. svoju kúpnu silu, nemôžeme dokonca považovať za peniaze. Píše:

„... without a price, or an objective exchange-value, any other good would be snapped up as a welcome free gift; but money, without a price, would not be used at all, since its entire use consists in its command of other goods on the market. The sole use of money is to be exchange for goods, and if it had no price and

therefore no exchange-value, it could not be exchanged and would no longer be used.“

(Rothbard, M. Man Economy and State. str.765)

Ako pristupuje táto vetva rakúskej školy k vysvetleniu objektívnej kúpnej sily peňazí? Vyššie spomenutú argumentáciu v kruhu si plne uvedomujú. Jej predstavitelia ale tvrdia, že Mises sa s týmto problémom vysporiadal prostredníctvom tzv. *regresného teorému*. Teorém je založený na tvrdení, že ľudia anticipujú kúpnu silu peňazí (ich vymeniteľnosť) smerom do budúcnosti (na základe ich minulej ceny – Mises je tu veľmi explicitný) a práve preto ich akceptujú dnes. Tento proces Mises regresne „stopuje“ späť. Krok po kroku až do stavu, kedy anticipáciu kúpnej sily peňazí odvodili naši predkovia od priemyselnej ceny komodity použitej na peniaze. Heureka! Problém sa zdá byť vyriešený.

Mises-Rothbardove „riešenie“ - objektivizmus

Vo svojej kritike tvrdím, že Mises urobil hrubú logickú chybu. Tá ho následne vedie k tomu, že prisudzovanie hodnoty peniazom objektivizuje. Aby sme boli presný, Mises objektivizuje tzv. objektívnu výmennú hodnotu, t.j. cenu peňazí. Statku peniaze jednoducho prisudzuje cenu bez toho, aby ju vysvetlil. Vopred ju predpokladá. Statok – peniaze ju jednoducho podľa neho má, pričom sa daná cena mení len na základe počtu peňažných jednotiek. Čím viac jednotiek, tým je ich kúpna sila nižšia a naopak. Tvrdím, že tieto tvrdenia nie sú v súlade s inými a správnymi teoretickými premisami tejto školy.

Predstavitelia rakúskej školy (Menger, Böhm-Bawerk, ale samozrejme i Mises s Rothbardom, a i vyššie spomenutí myslitelia) pri všetkých ostatných statkoch vynaložili nemalé úsilie k tomu, aby vysvetlili, že priradovanie hodnoty statkom, nie je odvodené od nákladov na ich výrobu, či množstva času, či ľudskej práce potrebnej na produkciu statkov. Vyvinuli *teóriu subjektívnej hodnoty* a z nej vyplývajúcu *teóriu klesajúcej hraničnej užitočnosti (marginalizmus)*. Statkom prisudzujeme hodnotenie v kontexte našich potrieb, ktoré ordinárne škálujeme, t.j. vnímame najvyššiu urgenciu potreby (na škále za ňou sú menej urgentné potreby), pre ktorej uspokojenie hľadáme subjektívne posudzovaný najvhodnejší statok, ktorý následne najviac dopytujeme, či preferujeme. Ľudia nechcú pritom apriori nejaký *konkrétny* statok. Chcú apriori uspokojiť svoju potrebu. Ak by mohli uspokojiť svoju potrebu bez nejakého statku, učinili by tak. Statky v tomto zmysle nemajú hodnotu samé o sebe. Je im pripisovaná podľa toho, či vedú rýchlejšie a intenzívnejšie eliminovať urgentnosť vnímanej potreby. A ak ľudia zistia, že statok X je v tomto zmysle dominantnejší ako Y, budú preferovať X bez ohľadu na minulosť spojenú s Y. Z toho logicky vyplýva rovnako i zákon o marginálnej užitočnosti, ktorý hovorí, že dodatočná jednotka statku uspokojuje najurgentnejšie vnímanú potrebu čoraz menej, vzhľadom na jej saturáciu (uspokojenie), čo spôsobuje zmenu preferencie vnímania urgencie následnej potreby v rade, ktorá je uspokojovaná nejakým ďalším zo subjektívneho hľadiska najvhodnejším statkom, atď., atď..

Na základe týchto teórií odvodzujeme dopyt po statkoch a na základe dopytu a ponuky statkov sa na trhu kreuje ich trhovacia cena. Peniaze však v rámci týchto dvoch teórií vysvetliť autori nedokážu, resp. ako si ukážeme, buď platí teória subjektívnej hodnoty a marginalizmu alebo teda neplatia a platia ich tvrdenia o peniazoch alebo je statok peniaze zázrakom iný. To, že vetva Mises-Rothbard objektivizuje prisudzovanie hodnoty peniazom je možné vysvetliť dvoma spôsobmi: pri regresnom teoréme a pri anticipácii zmeny kúpnej sily peňazí.

Regresný teorém. Mises tu urobil nasledujúcu chybu. Na jednej strane tvrdí, že peniazom neprisudzujeme *use value*, avšak v jednom momente v minulosti *exchange value* od *use value* zjavne odvodí. Realizuje to tak, že statok má *use value*, od ktorej je odvodený dopyt po statku, ktorý určuje priemyselnú cenu statku. Táto cena statku má následne inšpirovať ľudí pri odvedení kúpnej sily statku. *Exchange value* je tak odvodená od *use value* a kúpna sila je odvodená od priemyselnej ceny. Mises tak explicitne popiera Mengera, ktorý tvrdí, že statku subjekt pripisuje v konkrétnom partikulárnom čase buď *use value* alebo *exchange value*. Nikdy nie naraz! Ak subjekt A mení jablko za hrušku so subjektom B, tak jablko (vo vlastníctve A) pripisuje A *exchange value* a B mu pripisuje *use value* a hruške (vo vlastníctve B) pripisuje B *exchange value* a A mu pripisuje *use value*. Nie je to jablko, ktoré má nejakú hodnotu! Je to hľadisko subjektu A, od ktorého je odvodená *use value* jablka a je to hľadisko B, od ktorého je odvodená *exchange value* jablka. Jeden alebo druhý subjekt pripisuje tú ktorú hodnotu jablku; a opačne. Z hľadiska konkrétneho subjektu (viď teória subjektívnej hodnoty) je teda tomu ktorému statku pripísaná buď *use value* alebo len *exchange value*. Týmto spôsobom môže byť však odvodená len tzv. priemyselná cena. Na výmennú cenu, t.j. kúpnu silu, ale potrebujeme, aby aj A aj B pripisovali statku, napr. hruške, len (!) *exchange value*. Ako vidno Mises teorémou nič nevyriešil. Takto vieme stále vysvetliť prisudzovanie *exchange value* statku maximálne (!) jedným subjektom. Nie dvoma. Avšak Mises (a jeho nasledovníci) tvrdia, že teorém problém rieši, t.j. že oba subjekty prisudzujú statku *exchange value* a to na základe toho, že statku predtým ako mu prisúdia oba subjekty *exchange value*, mu jeden prisúdi *use value* a druhý *exchange value*. Čo je logicky nezmysel.

Uvedomme si, že naopak *exchange value* musí jeden subjekt akoby „vziať - odpozerat“ od druhého subjektu. Tadiaľ však Mises a ani jeho nasledovníci argumentáciu nevedú (my ju viesť budeme nižšie). Tým pádom však ostáva, že pri peniazoch musí ísť o statok, ktorý už má prisúdenú *exchange value*, resp. *exchnage value* daného statku je tu predpokladaná. Mises tak mieša pozíciu priradenia hodnoty subjektom s pozíciou hodnoty statku ako takého. Statku peniaze subjekty *exchange value* neprisudzujú, u statku peniaze je *exchange value* predpokladaná, resp. daná. A práve od toho je odvodená kúpna sila = cena statku peniaze. Nejedná sa teda o nič inšie ako o objektivizáciu objektívnej kúpnej sily = ceny peňazí. To inak Mises aj priznáva, keďže tvrdí, že:

„The subjective value of money must be measured by the marginal utility of the goods for which the money can be exchanged. It follows that a valuation of money is possible only on the assumption that the money has a certain objective exchange value. Such a point d'appui is necessary before the gap between satisfaction and “useless” money can be bridged. (bold pridaný)

...

The money prices of today are linked with those of yesterday and before, and with those of tomorrow and after“

(Mises, L. *The Theory of Money and Credit*. str.68.)

Predmetné tvrdenia však nie sú tým pádom v súlade s teóriou subjektívnej hodnoty a ako si hneď ukážeme ani s teóriou hraničnej užitočnosti. **Anticipácia zmeny kúpnej sily** pri sprostredkovaní výmeny statkov prebieha podľa Misesovcov na základe odhadu *zmeny počtu jednotiek* peňazí v ekonomickom systéme. Počet jednotiek je sám o sebe irelevantný,

problematické je, že je menený. Argumentácia je vedená tak, že v prípade, že je potrebné zrealizovať dodatočnú výmenu (prostredníctvom peňazí) zvyšuje sa anticipácia rastu kúpnej sily, ktorá motivuje vzhľadom na vyššiu kúpnu silu existujúcich vlastníkov peňazí zrealizovať nové nákupy, čím sa do obehu vložia dovtedy stiahnuté peňažné jednotky, ktoré následne sprostredkovávajú dopyt po peniazoch súvisiaci s dodatočnými výmenami statkov. Nová peňažná jednotka v systéme nie je potrebná, všetko je zabezpečované zmenami kúpnej sily peňazí, ktorá dopyt a ponuku po peniazoch vyrovnáva. Naopak, akékoľvek ne-anticipované nové pridanie dodatočnej jednotky peňazí pôsobí distorzne v zmysle umelého znižovania kúpnej sily, resp. umelo znižuje úrokovú mieru, ktorá spôsobuje vyššiu mieru dis-alokácie kapitálových zdrojov, ako by bolo za iných podmienok.

Pozorný čitateľ by si mal všimnúť, že dopyt po nových výmenách je uspokojovaný anticipáciou rastu kúpnej sily a jej zmenami. V zmysle vyššie vedenej argumentácie je to teda cena peňazí, t.j. to, čo si za peniaze vieme kúpiť, ktorá určuje po nich dopyt. Bez toho, aby sme ju predpokladali dopyt po peniazoch nemôže existovať. Rast a pokles kúpnej sily zároveň určujú mieru dopytu po peniazoch. Peniaze tak ako jediný statok nemajú cenu odvodenú od dopytu a ponuky po nich, ale naopak dopyt a ponuka je odvodená od ich ceny = kúpnej sily. To však popiera všeobecnú platnosť zákona klesajúcej hraničnej užitočnosti.

Ak by sme totižto predmetnú premisu uplatnili na akýkoľvek iný statok okrem peňazí, museli by sme tvrdiť, že zákon neexistuje. A to z toho dôvodu, že dopyt po akomkoľvek inom statku by bol odvodený od jeho ceny a nie naopak. To by však spôsobovalo, že akákoľvek nižšia cena mysleného statku by spôsobovala vyšší dopyt po ňom a naopak. Čo je ekonomický a logický nezmysel. Môžeme si to predstaviť tak, že klesajúca cena rožku by mala podľa týchto tvrdení spôsobovať stále vyšší dopyt po rožkoch, bez ohľadu na to, že statok rožok saturuje určitú najurgentnejšiu potrebu a následne sa dopyt po ňom musí znižovať bez ohľadu na to, že jeho cena naďalej potenciálne klesá, pretože subjekt začne preferovať iný statok, ktorý uspokojuje inú potrebu v rade. Je zjavné, že cena musí byť vždy výsledok dopytu a ponuky. Nikdy nie naopak.

Malo by byť teda zjavné, že buď platí teória subjektívnej hodnoty a zákon klesajúcej hraničnej užitočnosti všeobecne alebo neplatia alebo musia byť peniaze iným druhom ekonomického statku, ktorý sa neriadi danými zákonitostami, t.j. jedná sa o hodnotovo objektivizovaný statok. Je to zároveň práve objektivizácia, ktorá motivuje k tomu, aby sa o peniazoch šírili rôzne neekonomické a doslova šarlatánske vyjadrenia súvisiace s tvrdeniami o tom, že peniaze sú len abstrakcia mysle, bublina (bublinológia) a že ich kúpna sila je založená na viere v kúpnu silu.

Náprava

Vysvetlenie kúpnej sily v kontexte teórie subjektívnej hodnoty a marginalizmu možné je. Riešenie som predstavil primárne v článku „*Teória intersubjektívne vnímanej hodnoty peňazí*“. V princípe ide o to, ako vysvetliť, že sa oba subjekty, ktoré realizujú výmenu, zhodujú na tom, že rovnakým spôsobom pripisujú statku (peniazom) *exchange value* (bez toho, aby použili prisúdenie *use value* statku). Pre čitateľa by malo byť zjavné, že riešenie nenájde v kontexte barteru. Ako sa hovorí, že „z hovna sa bič uplietť nedá“, tak sa nedá ani z bártrovej výmeny vysvetliť vznik kúpnej sily peňazí. Z jednoduchého dôvodu: obojstranné pripísanie výmennej hodnoty statku a jej trvanie. Bártrová (priama) výmena sa zrealizuje a skončí. Stane sa navždy minulosťou. Dokonca ani keď subjekty menia napr. hrušku za zlato, nie je možné s určitosťou

popísať, či je v danom prípade zlato vnímané v kontexte priradenia *exchange value* alebo *use value*. Bič treba upliesť z niečoho iného.

Hlavnú úlohu v našom príbehu musí hrať niečo iné. Dlhová výmena. Hrdinovia sú však viacerí. Určite treba pridať „úrok“ a „čas“. Aj keď je pozadie príbehu trochu komplikované vzhľadom na to, čo presne znamená úrok, pre potreby tu realizovaného vysvetlenia, stačí nasledujúce uvedomenie si motivácií subjektov pre obojstranné identické pripísanie *exchange value* nejakému statku. Ako sme si ukázali, z hľadiska jedného subjektu je *exchange value* statku pripísaná vo výmene vždy. Čo však spôsobí pripísanie *exchange value* aj druhým? Na jednej strane to spôsobí charakter dlhovej výmeny. Bártrová je zrealizovaná a ukončená. Dlhová výmena trvá. Výmenný pomer statkov jednak trvá minimálne počas existencie záväzku a na strane druhej je *exchange value* statku, ktorým sa má eliminovať záväzok (istina a úrok), je pripísaná subjektom (dlžníkom) ex ante. Uvedomme si, že to, že má nejaký statok potenciálne nejakú *exchnge value* v kontexte barteru, by zistil náš dlžník (vlastník statku) až na danom mieste, v danom čase a danom kontexte chcenia druhého. Dlh je iný. Jedná sa o plán, trvajúci nejakú dobu. A čo je rovnako zaujímavé, je i jednoducho prenositeľný na inú osobu (čo len znásobuje motiváciu pripísania *exchange value* predmetu vyrovnania záväzku aj zo strany iných členov komunity). Na strane druhej tu pôsobí aj úrok i čas. Čo veľmi zjednodušene spôsobujú? Úrok spôsobí nejaký prebytok statku oproti bártrovej výmene. No a čas spôsobuje, že predtým dajme tomu vnímaná *use value* statku, ktorý pôvodne veriteľ chcel pri eliminácii záväzku od dlžníka, sa môže okolnosťami zmeniť. Inými slovami a veľmi zjednodušene, ak sú to jablká, ktoré eliminujú záväzok neskôr v čase, bude mať veriteľ v okamihu eliminácie záväzku prebytok jablák a nebude ich zároveň vedieť zjesť. Čo teda urobí? Pokúsi sa ich vymeniť. Čo sme si teda v našom príbehu popísali? Potenciálne okolnosti toho, prečo dva a viac subjektov identicky pripisujú *exchange value* rovnakému statku. Dlh je zároveň logicky starším konceptom spoločenských vzťahov; platí, že subjekty sa v nejakej primitívnej komunite poznajú a sú vedené nejakými pravidlami; dlh je vymožitelný. Peniaze vznikli následne. Cesta k ich kúpnej sile prestáva byť „problematická“. Problematická samozrejme bola pre našich predchodcov, ktorí ju postupne a evolučne objavovali.

Trvanie a vyjadrenie záväzku (istina a úrok) v nejakom statku zároveň umožňuje subjektom možnosť „účtovať“ výmenu v nejakom dohodnutom štandarde, ktorý oba (!) subjekty navzájom uchopujú a vnímajú identicky. Vyjadrovanie výmeny tak umožňuje štandardizáciu a komunikáciu subjektívne vyjadrovaných preferencií dvoch odlišných subjektov, t.j. ekonomickú kalkuláciu. Tá je vlastne demonštrovaný účtovný štandard druhého v kontexte záväzku prvého subjektu, na základe čoho prvý subjekt vie, že uspokojí preferencie druhého. Z pra-historického hľadiska nie je vhodné hovoriť najprv o dvoch subjektoch, ktoré následne štandard prenášajú ďalej do komunity, ale skôr rovno o komunite. Dôvodom tu je obmedzenosť počtu členov a zároveň pravidiel komunity, ktoré záväzku ako takému umožňujú vzniknúť. Preto sa napr. prikláňam i k evolučnému objavovaniu peňazí. Na tomto mieste je možné aplikovať i Hayek-Pavlíkovu verziu teórie kultúrnej evolúcie pravidiel, ktorá musela hrať rovnako kľúčovú úlohu pri vzniku peňažného systému.

Prečo začínajú subjekty v predmetných vzťahoch využívať čoraz častejšie identický statok? Odpoveď je nutné hľadať vo vnímaných fyzikálno-chemických vlastnostiach statkov a toho, do akej miery uspokojujú túto novo-vnímanú potrebu. Kým napr. jablko čelí objektívnemu problému zhnitia, voda objektívnemu problému napr. vypitia, tak mušľou alebo zlatom subjekty problém takéhoto druhu eliminujú. Dokonca sú vhodne deliteľné, či skladné, či prenosné.

V ekonómii však riešime primárne prisudzovanie hodnotových aspektov statkom. Peniaze musia byť teda akoby hodnotovo „spravodlivé“ ako k veriteľom, tak i k dlžníkom. Čo to znamená? V prípade, ak by bol statok peniaze extrémne ľahko dostupný, nahrávalo by to dlžníkovi. A naopak. Ak by bol napr. rigidný (Bitcoin), nahrávalo by to veriteľovi. Aj jeden aj druhý extrém by spôsobil, že daný statok by nebol vyberaný ľuďmi na sprostredkovanie dlhovej výmeny. Z historického hľadiska sa subjekty snažili teda už len objavovať to, ktoré statky najlepšie uspokojujú čo najvhodnejšie novo-vnímanú potrebu, t.j. sprostredkovanie dodatočnej dlhovej výmeny. Vznikala tak konkurencia medzi statkami, ktoré nazývame peniaze. Tie boli vždy dodávané na trh (vyrábané) podľa potreby ľudí, aby reflektovali ich potreby výmen v čase.

Z ekonomicko-teoretického hľadiska sa jedná o novo vytváranú a objavovanú „vrstvu“ vnímaných vzťahov v realite na základe realizácie XY pokusov dlhových výmen. Mysleľ subjektov identifikuje dookola sa opakujúce fenomény daných výmen (čas, úrok, záväzok), na základe čoho vzniká nová myšlienková koncepcia, nová abstrakcia mysle. Nejedná sa z hľadiska človeka o nič výnimočné. Deje sa to vo všetkých sférach ľudského života – takto vznikajú vynálezy, podnikanie, funguje veda. Novými fenoménmi sa tu stáva dlhová výmena ako taká a jej nedielná súčasť úrok, čas, ale i právny charakter záväzku.

Vytvára sa tak nová forma potreby. Tá nemá charakter – som smädný tak sa použijem vodu na uhasenie smädu. Má abstraktnejší charakter v podobe toho, či uspokojím nejakú vnímanú potrebu (trebárs i smäd) priamo alebo nepriamo a hlavne (!) v čase. Akonáhle zároveň do vysvetľovania komponujeme nepriame uspokojovanie potrieb a rovnako čas, nevnímame len uspokojovanie subjektívnych potrieb nás samotných, ale i druhých. Dĺžka výmeny subjekty informuje o vzájomných časových preferenciách a výška úroku o miere nutnosti uspokojenia potreby druhého plynúceho zo záväzku, ku ktorému subjekty pristúpili skôr v čase.

Pri výklade sa stále pohybujeme v kontexte teórie subjektívnej hodnoty a marginalizmu. Subjekt naďalej subjektívne posudzuje najvhodnejšie uspokojenie najurgentnejšie vnímaných potrieb, avšak problém rieši na inej kvalitatívnej úrovni – jednak rozhoduje o priamom a nepriamom uspokojení najurgentnejšej potreby a na druhej strane rieši problém v časovom kontinuu. Zhoda na nepriamom uspokojení potrieb a vyrovnaní záväzku neskôr v čase umožňuje zároveň vysvetliť zhodu subjektov o subjektívnom pripísaní *exchange value* nejakému statku, ktorá má trvácny charakter.

Z hľadiska teórie znižujúcej sa marginálnej užitočnosti sme na tom identicky. Tá je charakteristickou črtou myslenia človeka (je logickým princípom), čiže je uplatniteľná i na novo vnímané a uchopované črty reality. Je to potom vzájomné rozhodovanie o nepriamom alebo priamom uspokojovaní potrieb dvoch subjektov navzájom prostredníctvom nimi budovaných portfólií statkov v čase, čo vytvára fenomén úrokovej miery. Subjekt teda posudzuje marginálnu jednotku výmeny v čase (nepriamy spôsob uspokojenia vnímanej potreby) voči marginálnej jednotke svojej činnosti v čase (priameho uspokojenia potreby). Pozastavte sa prosím nad týmto posledným tvrdením. Prostriedkom uspokojenia potreby je tu vzťah – záväzok! Ten vyplýva z toho, že do rozhodovania komponujeme nepriame uspokojenie potreby druhým v čase. Môžeme samozrejme namietat', že vzťah je abstraktná veličina. Nie tak celkom. V realite je totižto veľmi dobre spredmetnený – pravidlami komunity; dnes právnym systémom. A jeho narušenie má jednoznačné dopady na realitu ako takú. V princípe sa jedná o ľudské ekonomické vnímanie spoločenských vzťahov prebiehajúcich v realite. Je to akási ľudská o niečo abstraktnejšia vrstva poznatkov o realite. Statky a ich priamy pohyb (fyzikálny

i hodnotový) je akoby pod ňou. Ostatné statky sa zároveň akoby hýbu v kontexte toho, čo sa peniazmi rieši v tejto vnímanej vyššej vrstve myslenia ľudí.

Inými slovami je to dohoda minimálne dvoch subjektov o dlhovej výmene vyjadrenej v statku peniaze, ktorá následne spustí v čase dohody dlžníkom realizovaný nákup statkov od iných subjektov za to, čo poskytuje veriteľ. Dlžník tak nakupuje vždy reálne úspory – kapitálové statky. Neexistuje tu nikdy nesúlad úspor a investícií. Úspory pretvára na niečo viac užitočné, t.j. nový ekonomický produkt, ktorého následný predaj spúšťa ďalšie ekonomické výmeny s ďalšími členmi spoločenstva. Tým dlžník eliminuje pôvodne dohodnutý záväzok voči veriteľovi. Ako vidno, vyššia abstraktná vrstva, dlhová dohoda, t.j. (vzťah), spôsobuje v realite „ekonomický pohyb“ statkov, ktorý je potrebný na to, aby bola dohoda (vzťah) eliminovaná, t.j. naplnená, neskôr v čase.

Čo umožňuje uchopiť tento druh výkladu ďalej? Nič inšie ako to, čoho sme boli i v histórii svedkami. Predmetné vzťahy nie sú riešené len prostredníctvom peňazí, ale i prostredníctvom ich vzájomnej eliminácie, t.j. clearingu dlhov – medzi ľuďmi navzájom ako v priestore tak i v čase. Dlh (záväzok / IOU) sa stáva predmetom obchodovania a inštitucionálneho podnikania – vzniká bankovníctvo a jeho produkt – mena. Nejedná sa vlastne opätovne o nič inšie, ako o účtovnú nadstavbu nad statkom peniaze, t.j. novú formu usporadovania ekonomických záležitostí medzi ľuďmi. Následne kúpna sila mien (produktov bankového sektora) je rovnako odvodená od toho ako úspešne / neúspešne dokážu dlhové vzťahy banky riadiť. A dlhové vzťahy budú dominantnejšie vždy v prípade, že existuje robustný a vyvinutý právny systém na ich vymáhanie, čo bude naopak znižovať priamu potrebu po peniazoch (finálnom eliminátore dlhu). Empiricky by nás teda vôbec nemal prekvapiť evolučný vývoj v podobe frakčného bankovníctva. Naopak! A nemalo by byť zároveň veľkým prekvapením, že v prípade, že do vzťahov intervenujú politické sily, kúpna sila peňazí, či mien, je narušovaná. Rovnako by nás nemalo prekvapovať, že akákoľvek kríza takto evolučne tvoreného finančného systému, je vždy spojená s obsluhou dlhu. A je založená na dvoch veciach. A to, či sú alebo nie sú subjekty schopné poskytovať v kontexte svojich záväzkov produktívne ekonomické činnosti = obsluhovať svoj dlh a či bankový sektor dokáže ich schopnosti správne odhadovať.

Čo sa nám teda podarilo? Vysvetliť kúpnu silu peňazí / mien bez toho, aby sme sa dostali do argumentačného kruhu a aby sme neupadli ekonomického šarlatánstva o viere v peniaze, či toho, že peniaze sú nejaká bublina, či čo. Ako? Elimináciou argumentačného kruhu o kúpnej sile peňazí, ktorá sa v ekonomickej realite prejavuje vo forme cenovej hladiny, t.j. inverznej ceny ostatných statkov vyjadrovaných v peniazoch. Elimináciu sme realizovali akoby „vytiahnutím“ problému dlhovej výmeny do novej vzťahovej vrstvy, ktorá funguje sama o sebe a je sama o sebe človekom uchopovaná a myslená. Tým sa zároveň vytvorila aj nová vrstva univerzálne pôsobiaceho statku – peňazí. Ak sa vrátíme k Misesovej úvodnej poznámke o peniazoch, že „*In the case of money, subjective use-value and subjective exchange value coincide, ...*“ tak sme si vlastne ukázali, ako je možné, že sa úžitková hodnota peňazí zhoduje s tou výmennou bez toho, aby sme sa dostali do argumentačného kruhu.

Selgin a White majú pravdu

V rámci rakúskej ekonomickej školy existuje ešte jedna vetva ekonómov, ktorú pracovne nazývam Selgin – White-ova. Tá sa s tu kritizovanou Mises-Rothbardovou vetvou primárne prie o existenciu 100 % rezervného systému a tzv. frakčného systému bankovníctva. Problém, o ktorý sa primárne obe vetvy „hádajú“, je vlastne v jedinom. Či je alebo nie je dodatočná

peňažná jednotka v ekonomickom systéme problematická. Selgin-White tvrdia, že dodatočná peňažná jednotka problematická nie je. Naopak, že je potrebná. Úprimne som však nenašiel v rámci Selgin-Whitovej argumentácie relevantné mikroekonomické zdôvodnenie daného tvrdenia a ani zdôvodnenie daného tvrdenia v kontexte marginalizmu a teórie subjektívnej hodnoty (point, na ktorý upozorňuje napr. prof. Hülsmann).

V tomto článku sa toto zdôvodnenie nachádza v jeho veľmi stručnej podobe; vychádza z mojich rôznych iných prác. Zároveň sa tu nachádza zjednodušene popísaný proces nadobudnutia kúpnej sily peňazí. Tu vedená argumentácia je zároveň založená na ukázaní logickej chyby v premisách zo strany Mises-Rothbardovej vetvy. Mutatis-mutandis musia byť i logické závery tejto vetvy rakúskej školy nesprávne. Množstvo statku peniaze, ktorý má mať tzv. charakter *sound money*, musí byť podnikateľsky objavované. V princípe tým istým spôsobom, ako akékoľvek množstvo iného statku. Podnikateľsky objavená potreba dodania novej peňažnej jednotky do ekonomického systému je prirodzená, katalaktická.

Záver

Záver je jednoznačne nelichotivý z hľadiska presvedčenia niektorých nadšencov kryptotechnológií o Bitcoine ako potenciálnych peniazoch. Bitcoin, ako nové digitálne kryptoaktívum, nebude nikdy preferovaný ľuďmi ako peniaze. Nemá byť prečo. Ľudia si vždy vyberú niečo inšie. Jeho cena bude preto vždy od peňazí / mien odvodená. Ekonomická realita potrebuje objavovanie monetárnej zásoby; nie jej rigidnosť. To však neznamená, že sa ako technologická inovácia nemôže presadiť a prinášať ľuďstvu úžitok. Bude teda preferovaný len ako technológia; a samozrejme dovedty, kým ju iná technológia, vyspelejšia, nenahradí.

Matúš Pošvanc

01.12.2018

Zdroje:

Hayek, F. A.: Sensory Order.

Hayek, F.A: Law, Legislation and Liberty

Kinsela, S.: The Great Fractional Reserve/Freebanking Debate.

Mises, L.: Human Action.

Mises, L.: The Theory of Money and Credit.

Pavlík, J: About the Spontaneous Emergence of the Norms of Distributive Justice and Catallactic Rules.

Pavlík, J.: Austrian Economics and the Problems of Apriorism.

Pošvanc, M.: Čo by sa stalo, ak by bol Bitcoin peniazmi? Zanikol by.

Pošvanc, M.: Kedy sa stane Bitcoin peniazmi?

Pošvanc, M.: Prečo sa stalo peniazmi zlato a nie voda. Aký druh evolúcie nás čaká kvôli kryptotechnológiám?

Pošvanc, M.: Teória intersubjektívne vnímanej hodnoty peňazí.

Pošvanc, M.: Teória úrokovej miery. Revízia rakúskeho prístupu. Príloha č.1.: Postrehy, spojitosti a polemika s prácou Pavla Potužáka

Pošvanc, M.: Teória úroku. Revízia rakúskeho prístupu.

Pošvanc, M.: Viera a úrok: dva pohľady na problém kúpnej sily peňazí

Rothbard, M.: Man Economy and State.